

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

DOI Number: 10.58659/estad.1282211

Cilt: 6 Sayı: 2 Haziran 2023

ss. 498-538

Makalenin Geliş

Tarihi

12/04/2023

Makalenin

Kabul Tarihi

21/06/2023

Yayın Tarihi

30/06/2023

SÜLEYMAN ŞÂDÎ'NİN MUZAFFERNÂME İSİMLİ ESERİ

Gamze BEŞENK¹

ÖZET

Osmanlı Devleti'nin son devirleri hayli çalkantılı ve savaşlarla boğuşarak geçmiştir. Bunlardan biri de 1853-1856 Kırım Savaşı olarak adlandırılan Osmanlı'nın birkaç cephede birden savaşta olmasını gerektiren Osmanlı-Rus savaşıdır. Müttefik Avrupa devletleri de bu savaşta Osmanlı ile birlikte bilhassa Kırım cephesinde yer almıştır. Kafkas cephesi savaşta cephelerden biri olup Ruslar'ın Anadolu'ya girebilmesi için buradan taarruza geçtiği cephe. Kars Kuşatması bu cephenin en kritik kuşatması olmuş, tabyalarda çok çetin muharebeler gerçekleşmiş, bunun sonucunda Türk ordusu Kanlı Tabya, Tahmas Tabya gibi mevkiilerde önemli zaferler (1855) elde etmiştir. Şehre erzak ve asker yardımı için yollar kesildiğinden Kars kendi kaderini kendisi yazmak zorunda kalmış, ahvali gören halk da kadın-erkek demeden askere yardıma koşmuştur. 6 aylık direnişin ardından yardımların gelmemesi, salgın hastalıkların baş göstermesi ve açlıktan kırılan asker ve halkın durumundan dolayı başka çare kalmayınca şehir Ruslar'a teslim edilmiştir. Paris Barış Konferansı'nda ise Kars tekrar geri alınmıştır. Geriye ise gerek savaşı yaşayanların gerekse gelecekte bu savaşı okuyanların hafızalarından silinmeyecek çok çetin günler ve izler bırakmıştır.

¹ Uzman. Eski Türk Edebiyatı. gamzebesenk@gmail.com ORCID ID: 0000- 0003-4342-2556

O günlerde savaşa bizzat katılmış, o günlere, birebir yaşayarak şahitlik etmiş Karşlı şair Süleyman Şâdî de hem Kars tarihi hem Osmanlı tarihi açısından önemli bu tarihi olayı kaleme almıştır.

Bu makalede bahsi geçen mühim tarihî olayı edebî eser olarak ortaya koyan Süleyman Şâdî ile ilgili bilgi verilerek Muzaffernâme isimli mesnevisi değerlendirilmeye tabi tutulmuş, transkripsiyonlu tenkitli metni makale sonunda verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kars, Kırım, Osmanlı Devleti, Sultan Abdülmecit, divan edebiyatı, mesnevi, savaş, zafer, muzaffer, zafername

SULEYMAN SHADI AND HİS MATHNAWI TITLED MUZAFFERNÂME

ABSTRACT

The last periods of the Ottoman Empire were quite struggled with wars. One of them is the Ottoman-Russian war, called the Crimean War of 1853-1856, which required the Ottomans to be at war on several fronts. Allied European states took part in this war, especially on the Crimean front, together with the Ottoman Empire. The Caucasian front is one of the fronts in the war, and it is the front where the Russians attacked in order to enter Anatolia. The Siege of Kars was the most critical siege of this front, very tough battles took place in the bastions, and as a result, Turkish soldiers achieved important victories in places such as the Kanlı Bastion and Tahmas Bastion (1855). As the roads to the city were cut off for supplies and military aid, Kars had to write its own destiny, and the people who saw the situation rushed to help the soldiers, regardless of whether they were men or women. After 6 months of resistance, the city was handed over when there was no other choice due to the aid that did not come, the outbreak of epidemics and the situation of the starving soldiers and people. Kars was taken back at the Paris Peace Conference. He left behind very difficult days and traces that will not be erased from the memories of those who were there.

Mathnawî is a form which has been preferred by our classical divan poets for the easy writing the stories and long events. The poet Süleyman Şâdî from Kars, who personally participated in the war in those days and witnessed those days personally, wrote down this historical event, which is important for both Kars history and Ottoman history.

In this article will be given information about Süleyman Şâdî, who revealed this important historical event as a literary work, his mathnawî titled Muzaffernâme will be evaluated, and its scientific publication will be made by giving its transcribed text.

Keywords: Kars, Kırım, Russia, Ottoman Empire, Sultan Abdülmecit, divan poetry, mathnawî, Süleyman Shadi, war, victory, victorious, zafername

GİRİŞ

Doğu kültüründe tarih boyunca şairler, edipler içinde buldukları hayatı şiirlerine yansıtmışlar, mühim hadiseleri, etraflarında olan bitenlerin onlarda yarattığı duyguları eserlerinde işlemişlerdir. Normal bir insan bile şahsi yaşamında onu derinden sarsacak olayları tecrübe ettiğinde o tecrübe belleğinde muhakkak izler bırakır. Üstelik bu, etki alanı daha geniş ve sarsıcı olan topsumsal hadiselerse daha derin yankı bulması kaçınılmazdır. Toplum içindeki bireyler kendi yaradılışı doğrultusunda bu tecrübesini dışa vurur. Sanatçı kişilikler ise bu hadiselerin kendilerinde bıraktığı izleri, yarattığı etkiyi eserlerine yansıtırlar.

Savaş gibi yıkıcı etkiye sahip olan bir hadise, üstüne bir de iki ordu arasında kalmayıp halka da sirayet ettiğinde etkisi haliyle daha büyük olmaktadır. 1853 Kırım Savaşı da sadece Osmanlı toplumu için değil, savaşın geçtiği tüm coğrafyalardaki halkları derinden etkilemiştir. Bazı cephelerde Türk askerleri büyük kahramanlıklar göstermiş ve mühim zaferler elde etmiştir. Bu destansı zaferler gerek ozanlar gerek divan şairlerince eserlerinde işlenmiştir. İşte Kafkas cephesinin Kars kuşatması sırasında şehrin ve halkın çektiği acılara, askerlerin zaferlerine, yaşananlara bizzat tanıklık eden bir şehir sâkini olan şair Süleyman Şâdi de eserinde bu hadiseyi kaleme almıştır. Şâdi'nin Muzaffernâme isimli eseri tanıtılmadan önce Kırım Savaşı, Kafkas Cephesi ve Kars Kuşatması hakkında bilgi verilecektir.

1) 1853-1856 Kırım Savaşı

Osmanlı Devleti'nin toprak kayıplarının arttığı gerileme döneminde Rusya, her daim Akdeniz'e inme politikasını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir ve "hasta adam" olarak nitelendirdiği Osmanlı Devleti'ne saldırarak bu hedefini gerçekleştireceğine inanmaktadır. İlk olarak İngiltere'ye Osmanlı topraklarını paylaşma teklifinde bulunur. İngiltere bunu kabul etmeyince Rusya bu kez "kutsal yerler sorunu"nu öne sürer. Evvelden beri Rusya ve Fransa arasında Katolik-Ortodoks çekişmesi malum ve mevcuttur. 1847 senesinde ise Filistin'de Beytüllahim'de Ortodoks ayini sırasında çok önemli bir yıldız çalınır. Katolikler, yıldızın çalınmasından Ortodokslar'ı sorumlu tutar ve gerilim iyice büyür. Fransa Katolikler'in, Rusya ise Ortodokslar'ın hakkını korumak ister. Bu olay üzerine Rusya, Osmanlı Devleti'ne elçi gönderir. Osmanlı Devleti'ndeki Ortodokslar'ın koruyuculuğunu üstlenmek ister ama elçinin İstanbul'da edebe aykırı davranışlarından dolayı Bâb-ı Âli istenileni kabul etmez. Rus elçisi ülkesine eli boş döner, bunun üzerine Rusya 3 Temmuz 1853'te Eflak ve Boğdan'ı işgale başlar. Böylece birkaç cephede gerçekleşecek olan Kırım Savaşı

başlamış olur. Bu savaşta Tuna, Kafkas ve Karadeniz cephelerinde olmak üzere Osmanlı Devleti, müttefik Avrupa devletleriyle birlikte Rusya'ya karşı savaşır.

2) Kafkas Cephesi

Savaşın yayıldığı coğrafyalarda çetin muharebeler yapılır, mühim başarılar elde edilir. Bu cephelerden biri de Kafkas cephesidir. Rusya'nın savaş ilanından sonra Tuna'da muharebeler devam ederken bir yandan da Kars, Ardahan, Batum bölgelerindeki kalelerin tahkimi başlar, buraya asker ve mühimmat sevkıyatı yapılır.

1855 yılına gelindiğinde bölgede önemli kaleler ele geçirilmiş olsa da ordu bir hayli yıpranmıştır. Bölgede salgın hastalıkların yanında çeşitli sağlık sorunları da baş göstermiştir. Bu sebeple bile çokça asker şehit düşmüştür. Ordunun disipline, hava şartlarına uygun kıyafete ve techizata ihtiyacı vardır. İstanbul'dan gelen Albay Zeki Bey bunları saptayıp tedariki için İstanbul'a geri döner. Ruslar'ın Anadolu içlerine ilerlemesinden korkan Türk ordusu bir an önce Kars Kalesi'ni tahkim etmek istemektedir.

3) Kars'ın Kuşatılması

Anadolu Ordusu komutanı Mehmet Vasıf Paşa'dır (ö.1865). Ordunun yanında ayrıca halktan gönüllü kişiler de savaşmak için yer almıştır. Ruslar, Kars'ın ve Doğu Anadolu'nun zayıf durumda olduğundan haberdardır ve Türk kuvvetlerinin Kars Kalesi'ne sıkışmış şekilde yer aldığını görünce Kars şehrini kuşatma altına almaya başlarlar. Ruslar'ın Kafkas Ordu Komutanı Muravyeftir (ö.1866). Kuvvetlerini üçe bölerek stratejik bölgelere yerleştirir ve böylece şehir kuşatma altına alınmış olur. Erzurum yolu da kapatılınca Türk ordusunun istediği askerî ve erzak yardımının da önü kesilmiş olur.

Bu süreç içerisinde Ruslar'ın çeşitli noktalardan saldırıları olmuştur. Kanlı Tabya muharebesi de bunlardan birisidir. Kanlı Tabya bölgenin sağlam istihkâmlarından biridir ve Ruslar, Erzurum'dan çekilirken önceliği buranın alınmasına verirler. 5 Ağustos 1855'te Kanlı Tabya'ya saldırı gerçekleştirilir. Türk askerlerinin yoğun top atışları sonrasında Rus birlikleri neye uğradıklarını şaşırıp iki saat süren çatışma sonucunda geri çekilmek zorunda kalırlar. Türk ordusu ne yararlı ne kayıp vermeksizin bu muharebeden çıkarken Ruslar'ın kayıpları fazladır ve savaş meydanında birçok ölen askerlerini bırakıp kaçmak zorunda kalırlar.

Uzun süredir kendisinden Kars'a yardım beklenen Ömer Paşa (ö.1871) Sohumkale'ye girmiştir ve müttefik ordu, Ruslar'ın en önemli mevkilerinden olan Kırım'da Sivastopol'da yer almaktadır. Rus General Muravyef yardım gelmediği ve salgın hastalıklardan dolayı Kars Kalesi'nin düşeceğini düşünmektedir ama gelen haberler doğrultusunda da saldırı yapma kararı alır.

Bu sıralarda Kırım'da Sivastopol'un düştüğü haberi gelir. Bu durum karşısında Rus General üzülse de Kars'a taarruz kararı alır. Ruslar Tahmas Tabyası'nı kendileri için hayli tehlikeli gördüklerinden hücumla buradan başlamışlardır. 29 Eylül 1855 günü Tahmas Tabyası'na saldırıya geçerler. Buralarda İsmail Paşa'nın süngü direnişiyle düşman geri püskürtülür. Çok şiddetli ve kanlı geçen bu muharebenin galibi Türk askerleri olur ama bu zaferin geçici olduğu bilinir. Çünkü hâlâ Kars'a gelmesi gereken yardımlar gelmemiş gelmesi de muhtemel gözükmemektedir. Rus komutan tabyalara saldırarak kalenin koruma hattını çökertmeyi amaçlayıp sonunda ise teslim olmalarını beklemektedir.

Bütün bunlar olurken bir yandan da şehirde ciddi bir açlık sorunu başgöstermektedir. Sadece halk ve askerler değil, hayvanlar da açlıktan ciddi olarak etkilenmiş, beslenemeyen yüzlerce at telef olmuştur. Beslenemeyip zayıf düşen atlar ise kesilip yenmektedir. Aynı zamanda devam eden kolera salgınından dolayı da askerler hayatlarını kaybetmektedirler.²

Ne askerinin ne de ahalinin daha fazla dayanacak gücü kalmayınca müttefik devletlerin Kars'ta görevlendirdiği İngiliz subay Williams, 25 Kasım 1855 günü Rus karargahına kalenin teslimi için görüşmeye gidip teslim şartlarını konuşur. Şehir halkına hiçbir şekilde dokunulmayacaktır, gönüllü olarak askerlik yapanlar evlerine geri dönebileceklerdir. Türk subayların ise kılıçlarına dokunulmayacaktır.

6 ay süren kuşatma, Türkler'in tabyalarda zafer kazansa da kaleyi ve şehri Ruslar'a teslim etmesiyle sonuçlanmıştır. Savaş sonrası yapılan görüşmelerde Sivastopol'un Rusya'ya geri verilmesiyle Kars da Osmanlı'ya geri verilmiştir. Padişah Abdülmecit Han'ın (1839-1861) bir fermanıyla şehir halkı 3 yıl vergiden muaf tutulmuş; üzerinde Kars şehri ve Kars Kalesi'nin görseli

² Hasip Saygılı, "Osmanlı-Rus Kafkas Cephesinde Kars Savunması (1828-1878)", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Mart 2021, Cilt 7, Sayı 1, s. 281, 284.

bulunduğu, bir yüzünde de Abdülmecit Han'ın tuğrası yer alan altın, gümüş ve bronz olmak üzere üç çeşit "Kars nişanı" yaptırılıp şehre gönderilir.³ İşte Kars ahalisinden olan Süleyman Şâdî isimli şair de Kars Kalesi'nin kuşatılması ve devamında yaşanan elim hadiselerle kayıtsız kalamaz. Yaşananları şairlik yeteneğini de ortaya koyarak bugün için hem tarihi hem edebi kaynak olan çok değerli eserini kaleme alır. Süleyman Şâdî'nin bu eseri makalemizin asıl konusunu oluşturmaktadır.

4) Süleyman Şâdî ve Eserleri

Hayatı

Son Asır Türk Şairleri'ne göre Süleyman Şâdî Efendi H.1246/M.1830 yılında Kars'ta doğmuş, Kars eşrafından Hacı Mahmud Efendi'nin oğludur. Arapça ve Farsça'yı özel dersler alarak öğrenmiştir. Kars, Erzurum ve Bursa gibi şehirlerde müderrislik ve devlet memurlukları yapmıştır. 1877 yılında Ruslar'ın Kars'ı işgali sonrası görevinden alınmıştır. Nakşibendi tarikatının haleflerindedir. 1900 yılında vefat etmiştir.⁴ Osmanlı alfabesiyle basılmış olan *Divan*'ının başında da bunlar belirtilir.

Şairin eserleri;

Divan,

Bahru'l-Ma'ânî

Muzaffernâme'dir.⁵

Eserleri

³ 1853-1856 Kırım Savaşı ve Kars Kuşatması ile ilgili yukarıda geçen savaşa dair bilgilerin tümü şu çalışmalardan derlenip muhtasar şekilde sunulmuştur: *Osmanlı Devri Osmanlı-Rus Kırım Harbi Kafkas Cephesi Harekâtı 1853-1856*, Haz. Tuğgeneral Hikmet Süer, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 1986, Üçüncü Bölüm: Harbin İlanı Harekât ve Muharebeler s. 67-154. Erişim:

https://www.msb.gov.tr/Content/Upload/Docs/askeritariharsiv/36_tskt_rus_kirim_kafkas_1853-1856.pdf

Mustafa Budak, *1853-1856 Kırım Savaşı'nda Kafkas Cephesi*, (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi; 1993), Dördüncü Bölüm;

Fahrettin Kırzioğlu, *Kars Tarihi- Taş Çağlarından Osmanlı İmparatorluğuna Değın*, 1. Cilt, İşıl Matbaası, İstanbul 1953, s. 551. Erişim: <http://erzurumarsivi.com/wp-content/uploads/2022/08/Kars-Tarihi-Cilt-1-M.Fahrettin-KIRZIOGLU-1.pdf>

Kars Zafer Madalyaları görsel için bkz. <http://www.kars.gov.tr/tarih>

⁴ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, "Şâdî", *Son Asır Türk Şairleri*, Cüz:X, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970, s. 1717.

⁵ Ayrıca bkz. Rûveyda Doğantekin, "Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre Kars Doğumlu Memurlar (1879-1909)", *Kafdağı*, Cilt:2, Sayı:2, Aralık 2017, s. 103. Makalede Devlet Arşivleri'ndeki belgeler kullanılmış ve Şâdî hakkında bilgi verilmiştir.

Divan

Divan'ı mürettep olup iki nüsha olmak üzere birisi Osmanlı alfabesiyle H.1325/M.1908 tarihli, oğlu Erzurumlu Ahmed Râmiz tarafından bastırılmıştır.⁶ Diğer nüsha ise el yazması olarak Yapı Kredi Sermet Çifter Türkçe Yazmalar Koleksiyonu'nda 1011 numarada kayıtlıdır.⁷ *Divan*'ı Türkçe şiirleri latin harflerine aktararak, Farsça şiirleri de orijinal hâliyle neşredilmiştir.⁸

Şairin *Divan*'ını incelediğimizde tam bir klasik divan şairi olduğu görülür. Aldığı klasik edebiyat, divan şiiri mirasını devam ettirir. Arapça ve Farsça bilgisi var olmakla Farsça'ya hâkimiyeti daha fazladır. Matbu *Divan*'da 31 adet Farsça manzume yer almaktadır.

Bahru'l-Ma'ânî

Şâdi'nin *Bahru'l-Ma'ânî* adlı eseri Farsça, *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* vezin kalıbıyla yazılmış tasavvufi-manevi bir mesnevidir. Eser Millet Kütüphanesi Ali Emiri Farsi 473 numarada, Şadî-i Rumi el-Karsî adına kayıtlı, H.1282/M.1865'te basılmış 15 sayfalık matbu bir metindir. Eserin iç kısmında yazan giriş yazısından da [(...) neşâyih-i hikmet ihtivâyı mutazammın Bahru'l-Ma'ânî nâm risâle-i belîğadur] anlaşılacağı üzere eser bir pendnâmedir.

Eserde tevhid, na't ve dört halifeye medhiye kısımlarından sonra dönemin padişahı Abdülaziz Han'a (*Hazret-i 'Abdulazîz Hân cem-tüvân / Rûh-ı 'âlem zıll-ı Rabb-i müste'ân*), sadrazama ve Kars mutasarrıfı Emin Fehim Paşa'ya medhiyeler gelir.

Ardından gelen sebab-i telif kısmında Şâdi, Mevlânâ'ya uyup ve onun *Mesnevî*'sinin yolundan giderek tasavvufi birkaç beyit söylemek istemiştir:

Kerdem inşâ der uşûl-i meşnevî / İttibâ'en zât-ı şâh-ı Mevlevî

⁶ Matbu Divan için: *Divân-ı Süleyman Şadî*. Erişim:

<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/996/197307876.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (29.03.2023)

⁷ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet İçli, "Süleyman Şadî'nin Yayınlanmamış Türkçe Şiirleri", *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı:3, 2020, s.10-21.

⁸ *Divan Süleyman Şadî (Karslı)*, haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ömer Demirbağ, Yeni Zamanlar Dağıtım, Ankara 1993.

Şâdî eserinin 300 beyit olduğunu söyler, her bir beyit de ayetlerden nükteler ihtiva etmektedir. Eserinin ismini *Bahru'l-Ma'anî* koyduğunu açıkça belirtir:

Tā bi-'avnillāhi in itmām geşt / Hem be-in Bahru'l-Ma'anî nām geşt

Eserde yer alan başlıklar; âriflerin halleri, aşk ve âşıklık hakkında, mecazi aşk, gül ile bülbülün hikâyesi, ilim hakkında ve cahiller hakkında, dervişlik hakkında, nefsin kötülenmesi, doğruluk ve tevvekkül, şükredenler hakkında, kazaya rıza göstermek, susmak, seher vaktinin fazileti, alçak dünya hakkında olmak üzere tenbihat bölümüyle de eseri tamamlar. Sonda ise iki beyitlik bir tarih düşürme ile eserin yazılış tarihini H.1280/M.1863 olarak verir.

Muzaffernâme

Muzaffernâme, Süleyman Şâdî'nin 1853-1856 Kırım Savaşı'nda 1855 yılında Ruslar'ın Kars kuşatmasını konu edinen eseridir. Kars doğumlu olan ve orada görev yapan bir memur olan Şâdî bu kuşatma sırasında halktan gönüllü kişilerle birlikte düşmana karşı tabyalarda savunmada yer almıştır.

SÜLEYMAN ŞÂDÎ'NİN MUZAFFERNÂMESİ

1) Eser Üzerine Yapılan Çalışmalar

Şâdî'nin *Divan*'ının 1993 latin harfli neşrinin giriş kısmında *Muzaffernâme*'den bahsedilmiş, eserin Fuad Köprülü'nün (ö.1966) kütüphanesinde olduğu söylenmiştir.⁹

Selahattin Tozlu, *Kırım Harbi'nde Kars'ı Anlatan Kayıp Bir Eser: Muzaffernâme* adlı 1996 tarihli makalesinde eserde geçen tarihî hadiseyi merkeze alarak eserin tanıtımını yapmıştır. Eserle ve şairle ilgili ulaşabildiği kaynakları vermiştir. Eseri tanıtırken eserin manzum parçalarından alıntılar yapmış, eserin tarihî hadise kısmı üzerinde durmuştur. Makalenin sonunda eserin yazma nüshasını vermiştir.¹⁰

⁹ *Divan Süleyman Şâdî (Karslı)*, haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ömer Demirbağ, Yeni Zamanlar Dağıtım, Ankara 1993.

¹⁰ Selahattin Tozlu, "Kırım Harbi'nde Kars'ı Anlatan Kayıp Bir Eser: Muzaffernâme", *Akademik Araştırmalar*, sayı:2, yıl 1, Güz 1996.

Ahmet İçli, *Süleyman Şâdî'nin Yayımlanmamış Türkçe Şiirleri* adlı makalesinde şairin eserlerinden bahsederken *Muzaffernâme*'nin de içeriğine dair kısaca bilgilendirmede bulunmuştur.¹¹

Bunların yanında İkdâm Gazetesi'nde "Karslı Bir Şair" adlı yazısında Mehmet Fuat Köprülü, Süleyman Şâdî Efendi'den bahsetmiştir. Tezkirelerde adının geçmemesine üzüldüğünü belirterek değerli bir şair olduğunu söylemektedir. Eserden bahsederken sadece Şâdî'nin "Kars'ın sükût u istirdadına ait uzunca bir manzume"sinin olduğunu haber verir. "Bahru'l Ma'anî unvanlı ufak bir Farsça mesnevisinin olduğunu söyler."¹²

Fahrettin Kırzioğlu, *1855 Kars Zaferi* adlı çalışmasında "Karslı Süleyman Şâdî'nin Muzaffernâme'si" başlığı altında Şâdî'nin bu eserinden "Kars kuşatılması sırasında 26 yaşlarında bulunup gönüllü hemşehrileriyle birlikte tabyalara koşup düşmanla vuruşan Şâdî Efendi, Kars zaferi için *Muzaffernâme* adlı ayrı bir manzum eser yazmıştır." diyerek bahseder. Eserin Köprülü'nün evrakı arasında olduğunu fakat arasa da bulamadığını söyleyerek bu eseri çalışmasına alamadığına üzülür.¹³

Bu makalede ise Süleyman Şâdî'nin *Muzaffernâme* isimli eserinin BOA nüshasının tümü ve eserde yer alan Farsça-Arapça beyitlerin de tercümesiyle birlikte, edebî değerlendirmede de bulunarak transkripsiyonlu tenkitli neşri tarafımızdan gerçekleştirilecektir.

2) Muzaffernâme'nin Yazma Nüshaları

Muzaffernâme'nin bir nüshası Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde İ.DH.00410/27178 numarada kayıtlıdır. Toplamda 16 varak olan eser, talik hatla yazılmıştır. Eserin sonunda 3 mazbata yer almaktadır. Bu mazbatalardan eserin padişah Abdülmecit Han'a sunulduğu ve Şâdî'ye atıyye olarak 5.000 kuruş verildiği anlaşılmaktadır. Bu nüsha makale ve tenkitli metinde BOA olarak gösterilecektir.

¹¹ Bu savaş ve Şâdî'nin bu eseri daha sonra vuku bulan 93 Harbi ile karıştırılmaktadır. 93 Harbi, 1877-1878 yılları arasındaki Osmanlı-Rus Savaşı'dır. Ahmet İçli makalesinde eseri 93 Harbi olarak tanıtmıştır. Doğrusu 1853-1856 Kırım Savaşı olacaktır.

¹² Mehmed Fuad Köprülü, "Karslı Bir Şair", *İkdâm*, 25 Kasım 1920, s. 3. Erişim: <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/Periodicals/Catalog/Issue/?IssueId=110587> (29.03.2023)

¹³ Fahrettin Kırzioğlu, *1855 Kars Zaferi*, Işıl Matbaası, İstanbul 1955, s. 209.

Muzaffernâme'nin diğer nüshası Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümünde 1011 numarada kayıtlıdır. Bu nüsha talik hatlı olup nüshanın müstensihisi Mahmud bin Muhammed el-Hâlidî, istinsah tarihi H.1284/M.1867'dir. Katalog kaydı müellif adı olarak Süleymân Şâdî b. Mehmed el-Karsî, eser adı ise Divan olarak geçmektedir. Oysa bu nüsha sadece şairin *Divan*'ını değil, yukarıda belirttiğimiz diğer üç eserini de ihtiva etmektedir. *Muzaffernâme* bu nüshada 47b-59a varaklar arasında bulunmaktadır. Bu nüshada 1b'de Emin Fehim Paşa'nın ve 2a'da Kars sancağı hâkimi Mustafa Rasih Efendi'nin takrizleri bulunmaktadır. Bu nüsha, makalede ve tenkitli metinde SÇ olarak gösterilecektir.

Yapı Kredi Sermet Çifter Nüshasının Yapısı:

Divan-ı Süleyman Şâdî	2b - 47a
Muzaffernâme (başlıksız)	47b - 59a
Baħru'l-Ma'ânî	59b - 72b

Muzaffernâme nüshalarından SÇ'de yer alan 2 beyit ve SÇ nüshasının sonunda bulunan fazladan bir tarih manzumesi BOA'da bulunmamaktadır. BOA nüshasının sonunda yer alan mazbatalardan bu nüshanın Kars meclisine gittiğini, ardından saraya gönderilip padişaha sunulduğu belirtilmektedir. Bundan dolayı BOA nüshası müellif nüshası olarak düşünüldüğünden metin kurulurken BOA nüshası esas alındı. Ayrıca BOA nüshasında eserin sonunda yer alan şair tarafından eserin bitiş tarihi H.1273/M.1856 olarak verilmiştir. SÇ nüshasının istinsah tarihi geç bir dönem (H.1284/M.1867) olduğu için eklemelerin ve farklılıkların müstensih tarafından yapıldığı düşünülmektedir.

3) Muzaffernâme'nin Şekil Özellikleri

Muzaffernâme 24 başlıktan oluşan *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* kalıbıyla yazılmış 233 beyitlik bir mesnevi olmakla beraber mesnevi dışında farklı vezin kalıpları ve nazım şekliyle yer alan manzumeler de vardır. Eser böylelikle toplamda 256 beyit ve 16 bentten oluşmaktadır. Eserde Farsça 25 adet beyit, 6 mısra ve 6 bentlik bir murabba vardır. Ayrıca eser içinde iki tarih düşürme manzumesi vardır: Biri Tahmas muharebesine (H.1272-M.1856), diğeri ise eserin bitirilişine (H.1273-M.1856) dairdir.

Muzaffernâme'nin yapısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Başlıklar	Nazım şekli ve beyit sayısı	Vezin kalıpları
Tevhid (yazmaz)	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Der sitâyiş-i hazret-i fağrı kâ'inât 'aleyhi ekmelü't-tahiyât	Gazel – 5 beyit	<i>mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün</i>
Münacât	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Der sitâyiş-i hazret-i şahensâh-i cihân ebed allâhu saltanatehu mâ dâme'l-melevân	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Der sitâyiş-i hazret-i şadâret-penâhî	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Der sitâyiş-i hazret-i meşîhat-penâhî	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Der sitâyiş-i hazret-i sipehsâlârî	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Der sitâyiş-i hazret-i 'Âli Paşa	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Der sitâyiş-i heme erkân-ı devlet-i 'aliyye	Mesnevi	
Muhammes	7 Bent	<i>fe'ilâtün (fâ'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ülün (fa'lün)</i>
İbtidâ-yı der rüz-ı 'ıyd muhâceme kerden-i a'dâ-yı pelid	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Der beyân-ı muhâşara şoden-i Karş	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Der Medh-i Gazâ	Gazel- 6 Beyit	<i>fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün</i>
İtmâm-ı Sühan	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Der beyân-ı muhârebe-yi K□anlu Tabyâ	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Murabba'	6 Bent	<i>fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün</i>
Der beyân-ı muhârebe-yi Tahmâs der hengâm-ı muhâşara	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Tarih-i muhârebe-yi Tabya-i Tahmâs	Kıt'a – 13 Beyit	<i>fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün</i>
Der beyân-ı teslim şoden-i Karş	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Der beyân-ı müşâlahe ve derdest şoden-i Karş	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Der beyân-ı naşb-ı kâ'immakâmî	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>

Der beyân-ı teşrif kerden-i mutaşarrıf-ı Karş	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>
Der sitâyiş-i cenâb-ı sultân selâtin-i zamân halledallâhu mülkehu mâ dâme'l-melevân	Mesnevi	<i>fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün</i>
Niz der vaşf-ı hazreti şehinşâhi ki südre-yi bârgâhi müseddes	Müseddes – 3 Bent	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün</i>
Târîh	Mesnevi	<i>mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün</i>

Şâdî eserinin bitirilişine dair tarih düşürdüğü manzumesinde eserinin adının *Muzaffernâme* olduğunu ve eseri H.1273-M.1856'da bitirdiğini bildirmektedir. Şair eserin tarihini cevher tarih¹⁴ ile düşürdüğünü söylemektedir:

*Bi-'avnillâhi tâ itmâm kerdem / **Muzaffer-nâme** in rā nām kerdem* (231)

Be-cevher âmedî târih goftâ / Ser âmed Şâdî in bâ feyz-i Mevlâ (233)

Divan sahibi de olan Şâdî, divan şiirine vezne ve Farsça'ya hâkimiyeti kuvvetlidir. Eserde Farsça beyitler fazlasıyla yer alırken Arapça beyit ve mısralar da mevcuttur. Bu sebeple mülemma beyitlerin sayısı da bir hayli fazladır:

Te'âlâ zâtihi 'an derk-i ezhân / Heme 'âlem be-derkeş geşt hayrân (2)

Livâ'-i K□arş u rā şod ihâle / Bir iki mâh deñlü bi'l-vekâle (211)

Hezâr u do şad u heftâd u yek bud / Gelüp K□arş üstine küffâr-ı matrûd (53)

Be-k□udret kerd 'İsâ rā mesihâ / Anı hem eyledi mehd içre güyâ (7)

Şâdî, bazı beyit ve mısralarında akkuzatif eki kullanmaksızın bir buçuk hecelerden akkuzatif olarak yararlanmıştı:

K□odı Ya'k□üb[i] hem beytü'l-hazanda (8)

Be-nik-efkâr k□ıldı dehr[i] ihyâ (43)

K□arardı şem'a-yı ümmid[i] söndi (68)

4) Muzaffernâme'nin Muhteva Özellikleri

Şâdî, klasik mesnevi formunu takip ederek eserine tevhid ve na't ile başlamış daha sonra münacat ile devam etmiştir. Ardından devrin padişahı, sadrazam, şeyhülislam, kaptanıderya ve üst düzey devlet erkânının medhiyeleri gelir. Devlet büyüklerine olan medhiye bölümlerinden sonra düşmanın üstüne

¹⁴ Manzumede yalnız noktalı harflerin hesaplanmasıyla söylenen tarihtir. (bkz. Turgut Karabey, "Tarih Düşürme", *TDVİA*, erişim: <https://islamansiklopedisi.org.tr/tarih-dusurme> (28.03.2023). Bu beyitte de ikinci mısradaki noktalı harfler toplandığında mevcut tarihi bize vermektedir.

cesurca yürüme, bundan kaçanların Allah'ın azabına uğruyacağını, Abdülmecit Han'ın harbe ferman buyurduğunu sanatlı bir şekilde anlattığı bir muhammes gelmektedir.

İbtidā-yı der rûz-ı 'ıyd muhâceme kerd-en-i a'dâ-yı pelîd

Medhiye bölümlerinden sonra Şâdî eserinin asıl konusu olan Rus ordusunun Kars'ı işgalini anlatmaya başlar. 1H.271/M.1855 senesinde kâfirler Kars üzerine gelirler. O gün bayram günüdür ve halk da birbiriyle bayramlaşmakta iken bir gürültü kopar, halk ve asker toplaşır ve hep birlikte istihkâma yardım ederler. Yaşlısı genci bu iş üzerinde iken düşman ordusu kendini gösterir. Düşman Karadağ tarafından gelmektedir. Türk ordusu sahte bir geri çekilme ile düşmanı topların olduğu istihkâma çekmeye çalışarak düşmanı top menziline sokmaya çalışır. Düşman yaklaşınca top ateşi de başlar. Ruslar, Türkler'in bu saldırıya karşı koyuşunda ağır darbe alarak geri çekilmek zorunda kalırlar.

Dil istihkâmını Mevlâ elemden / Maşûn eyile hücumın ceş-i çamdan (57)

Der beyân-ı muhâsara şoden-i Kârs

Şâdî, Karadağ tarafından yaptıkları saldırıda başarısız olan Ruslar'ın bu kez şehri nasıl kuşatma altına aldıklarını anlatır. Ruslar, ordularını yine kritik bir noktaya sevk edip karargâhını buraya kurar. Bir gün bekleyerek ertesi günü askerini harekete geçirir. Türk tarafında saldırının duyurulması ve askerini istihkâmlara toplanması için atışlar yapılır. Halktan gönüllü olarak askere yardım için gelenler de olur, tabyalarda elde silah hazır beklerler.

Kâoyup tahkâik herkes in ü âni / Bu oldı cümleüñ vird-i zebâni (71)

Ruslar top menziline yaklaşırlar, Türk askerleri onların üzerine top yağdırırlar ve Ruslar korkudan firar ederler, tekrar geriye karargâhlarına dönerler.

Der beyân-ı muhârebe-yi Kâanlı Tabyâ

Ruslar bölgenin her yerine asker yerleştirmişlerdir. Harbe cesaret edemeyen düşman askeri binaları ateşe verip yağma yapıp kaçmaktadır.

Kerim Paşa kale dışına çıkıp meydan savaşı yapmayı önerir ama bu öneri atlı birliklerin azlığından dolayı komutanların çoğu tarafından reddedilir. 3 ay bekleddikten sonra Ruslar, Kanlı Tabya denilen istihkâma top atışı yaparak saldırıya başlarlar. Ruslar öncesinde önlem için Erzurum'a asker çekmişlerdir.

Kumandan bu haberi alınca çok üzülür ama Türk askerinin karşı duruşuyla düşman geri püskürtülür. Düşmanın hücumu firar ile sonuçlanmıştır. Allah Erzurum'u kurtarmıştır. Hele ki Kars gibi bir serhad şehriden düşman daima uzak tutulmalıdır. Çünkü Kars, Anadolu'ya açılan bir kapıdır.

Çü Karş'dur hep Anaçolı kilidi / Hüdâyâ şakla miftâh-ı ümidi (102)

Bu hassas durum karşısında Şâdî, Farsça bir murabba yazar, bu murabba bir münacattır. Kurtuluşu diler, kurtuluş dualarının duyulması için ve müslüman ordularına yardım etmesi için Allah'a yakarır.

Der beyân-ı muhârebe-yi Tâbya-i Tahmâs der hengâm-ı muhâşara

Türk ordusu Ruslar'ın Tahmas Tabya'sına saldıracağını düşünür ve kuvvetlerin çoğunu da oraya yığar. Şâdî de bu önemli muharebeyi kalemine seslenerek anlatmaya başlar. Muharrem ayı H.1272/M.1855 senesidir. Ruslar, birliklerini ikiye bölerek iki koldan saldırıya geçerler. Bunlardan biri Tahmas Tabya'sı, diğeri İngiliz Tabyası'dır. 40.000'den fazla piyade askeriyle Ruslar bütün kuvvetlerini Tahmas Tabya'ya vermişlerdir. Şafak vakti taarruza geçerler. Bu hali gören Türk askeri de düşmanı tabur ateşine tutar. Top atışlarının sesi tüm gökkubbeyi tutmuştur.

Ruslar üçüncü kez taarruza geçtiklerinde ise işte muharebe o zaman çok çetin bir hâl almıştır. Süngülerle göğüs göğüse çarpışmalar yaşanmıştır. O sırada Allah'ın yardımını yetmiş, düşman ordusu kırılabilmiştir. Şafaktan ögle vaktine dek savaş sürmüştür. Türk askeri bu muharebede büyük cesaret örneği sergilemiştir. Türk subayları elde kılıçla (süngüyle) Rüstem gibi düşmanla savaşmışlardır. Şişhanecilerin¹⁵ ve topçuların düşmana karşı koyuşuyla düşman kuvvetleri kırılmıştır. Halk da bu muharebede büyük yardımlarda bulunmuş, kadın erkek demeden herkes canını ortaya koymuş, büyük mertlik göstermiştir. Allahu ekber nidaları yeryüzünü tutmuştur. Ruslar'ın 8.000'den fazla kaybı olmuştur. 800 kadar da Türk askeri şehit düşmüştür. Düşmanın beli bükülmüş, zafer bayrağı dalgalanmıştır.

Nevâ kıl bülbül-i gūyâ-yı tahmîd / Açıldı gonçe-yi gülzâr-ı ümmîd (149)

Şâdî bu çetin ve önemli muharebe için bir tarih düşürür. Böyle bir savaş görülmemiş, o anda bütün melekler yardıma gelmiş, dokuz gök tekbir nidalarıyla dolmuştur. Düşman 7 saat boyunca kılıçtan geçmiştir. Vasfî

¹⁵ Namlusunda altı yiv bulunan tüfek veya top.

Paşa'nın şöhreti de bu muharebeyle dünyayı tutmuştur, Abdulkerim Paşa da Hayber'de savaşıyan Haydar gibidir.

Der beyân-ı teslîm şoden-i Kars

Kars kuşatmasında en büyük sorun şehre ve kaleye erzak ya da asker yardımının gelememesi olmuştur. Şâdî de bu durumu eserinde büyük üzüntüyle anlatmaktadır. Erzak günden güne azalmış ve düşman bunu bilmektedir. Her taraftan şehre giriş çıkışları kapatmıştır. Artık erzak gelmesinin imkânı yoktur. Çünkü her yer düşman askerleriyle doludur.

Dil-i ğamnâke hayfâ şâd gelmez / Dirîğâ leşker[e] imdâd gelmez (160)

Nice aslan gibi askerler açlıktan sararıp solup zayıf düşmüşlerdir. Bütün bu zor durum karşısında halkın da askerle birlikte gözüne uyku girmemiştir. Gün geçmiyor ki harp olmasın, gece gündüz büyüklü küçüklü saldırılar gerçekleşir. Sonunda açlık artık dayanılmaz bir hâl alır. At etiyile idare etmek zorunda kalanlar olur. Açlıktan kimsede takat kalmadığı için savaşımaya da cesaret kalmamıştır. Yardım gelmeyince ve kimse de bu hâle çare bulamayınca kalenin teslimi artık kaçınılmaz olur. Düşman askeriyle görüşülür. Muvazzaf ve redif askerler serbest bırakılır, nizamiye ordusu ise esir olarak alınır. 6 aylık sürecin sonuna gelinmiştir. Rebiülevvel ayında Kars Kale'si Ruslar'a teslim edilmiştir. Allah'ın takdiri bu yönde olmuştur. Ruslar her yere ordu asker yerleştirmiş ama sonunda kaleyi savaşıarak değil, açlık sıkıntısından dolayı almışlardır.

Buña aldı dinilmez hem niżâmen / Baturdı Karş'da bir ordu tamâmen (187)

Der beyân-ı müşâlaĥa ve derdest şoden-i Karş

Savaş sonrası barış görüşmelerinde ise durum daha farklı olmuştur. Kars kuşatması sırasında Sivastopol şehri müttefik devletlerce düşürülür. Barış görüşmelerinde Sivastopol'un Ruslar'a geri verilmesi üzerine Kars da Osmanlı'ya geri verilir. Ruslar, şehri terkederken yakıp yıkarak zarar vererek giderler. İsmail Paşa maiyetinde bir taburla birlikte şehre girmiştir.

Alındı Karş tâ küffâr elinden / Rehâyâb oldu güller ĥâr elinden (201)

Padişahın fermanı üzerine bir nişan ve madalya yaptırılır. Padişahın bu ihsanına bütün şehir halkı sevinmiştir.

Şehrin ve kalenin geri alınışı sonrası kaymakam ve Kars mutasarrıfı Takiyüddin Paşa 1273 Safer ayında (Ekim 1856) şehre gelir. Şâdî, paşanın gelişine hayli sevinir, onu övmek ise kendisine vacip olmuştur. Bundan sonra Şâdî, Abdülmecit Han'a Farsça ve Türkçe ayrı manzumeyle medhiyeler düzer, dualar eder. En sonda da eserinin adını ve bitirdiği tarihi (H.1273-M.1856) vererek eserini sonlandırır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Süleyman Şâdî, henüz gencecik yaşında muharebelere şehir halkı ile kendi de bizzat katıldığından muharebe sahnelerini hem Ruslar'ın harekâtlarının ayrıntılarını hem de Türkler'in yapmış olduğu savunmaların ayrıntılarını, o günlerde yaşanan acı dolu olayların halk ve asker üzerindeki etkisini bu eserinde okuyucuya canlı bir şekilde verir.

Kars'ın içinde bulunduğu hazin durumdan dolayı da eserde çokça dua ve yakarışın yer aldığı görülür. Savaşın gidişatı ve halkın durumu o kadar vahimdir ki Şâdî her fırsatta Allah'tan yardım ister.

Şâdî eserini yazarken sözün hikmet dolu bir kadeh olduğunu ve sözü kısa tutması gerektiğini kendine hatırlatır. Çünkü sözü kısa, öz ve etkili anlatmak bir hüner, gülü dikenden ayırmak kadar ince bir iştir. Şairin amacı da bu yönde olup bu elem dolu hadiseyi okuyucuya aktarırken kuru bir anlatımı değil bilakis teşbih, telmih gibi söz sanatlarından yararlanarak sözü yormadan ama okuyucunun dikkatini de diri tutarak bir sanat zevkiyle anlatmayı başarmıştır.

Şairin her iki mesnevisinde de eser isimlerini belirtmesi, konu içeriğine dair başlıkları vermesi ve yazılış tarihlerini tarih düşürerek iletmesi onun titiz bir şair olduğunun göstergesidir. Mesnevisinde sadece bu mühim tarihi olayı anlatmakla kalmamış konuya uygun, eserini bentlerden, gazellerden oluşan nazım şekilleriyle de desteklemiştir. Bu da hem okuyucuya eseri okurken aynı tempoda giden bir metin vermekten ziyade sürekli yinelenen nazım şekli ve vezinleriyle okuma lezzeti sunmakta hem de şairin eserlerini inşa etme konusunda ne kadar usta bir sanatkâr olduğunu göstermektedir.

Abdulmecit Han'ın (1839-1861) medhedildiği manzumelere ve konunun işleyişi içerisinde Abdülmecit Han'ın övgüsüne sıklıkla yer verildiği görülür. Bu

medhiyelerin fazlalığından eserin saraya gidip padişaha takdim edileceği anlaşılmaktadır.

Şâdi'nin *Der medh-i gazâ* başlığıyla ve eserin içinde yeri geldikçe gazaya vurgu yapması ve gazaya teşviki, müslümanlara canlarını sakınmamalarını öğütlemesi hayli dikkat çekicidir. Bu manzumesini tam da kritik bir savaş anlatımı sırasında yazar. Savaşta vaziyet çok ciddidir. Halktan da savaşta yer alanlar olmuştur. Şehir kuşatma altında erzak sayılı güne yetecek kadar kalmış ve devletin de durumu ortadadır. Böyle ahval ve vaziyet içinde Şâdi'nin eserinde gaza ve düşmana karşı koymaya teşvik etmesi tesadüfi değildir. Ayrıca Şâdi için bu zaten kulluğun bir görevidir.

Kılalım yek cihet ifâ-yı gayret / İdûp lillâhi 'arz-ı bendegüyyet (78)

1853 Kırım Savaşı'nda gazete gibi basılı haberleşme araçlarının etkisi hayli büyüktür. Savaş geniş olarak birkaç coğrafyada yer aldığından halk gidişatı gazeteler aracılığıyla yakından takip etmektedir. Artık bu yüzyılda, çetin muharebelerin kahramanlık hikâyeleri geçmiş yüzyıllardaki gibi toplanılan meclislerde anlatılmaktan veya kalemle ya da şifahi yoldan aktarılmaktan ziyade gazetelerde ya da matbaa yoluyla yapılan yayınlarla kişilere duyurulmaktadır.

*Ger 'asâkir ger ahâlinün şu rütbe gayreti
Her düvelde tab' olup neşr olsa lâyık her yaña (kıt'a 12)*

Şâdi'nin eserinin adını *Muzaffernâme* koyması, bu kuşatmanın ve savaşın zorlukları içinde çok çetin geçmesi hem de halkın askerle birlik olup savunmaya katılıp tabya savaşlarında zaferler ederek hem şehir hem de şehir halkının *muzaffer* oluşuna dair olmalıdır.

Bu savaş, Osmanlı Devleti'nin son devirlerinde zor dönemler geçirirken vuku bulmuş, askerî ve ekonomik bakımdan zaten yıpranmış olan devletin iyice yıpranmasına sebep olmuştur. Ayrıca Süleyman Şâdi'nin bahsettiği kuşatma ve muharebeler bir şehrin dışarıdan gelen düşmana karşı bir savunma savaşıdır. 1855'te "tabyalar savaşı" olarak geçen zafer kazanılmış olsa da ve düşmana karşı ne kadar direniş gösterilse de mücbir sebeplerden ötürü şehir teslim edilmek zorunda kalmış, sonradan yapılan devletler arası barış görüşmelerinde özgürlüğüne geri kavuşmuştur. Şehir kısa süreliğine de olsa kaybedilip elden çıkmış ve yeniden geri alınmıştır. Süleyman Şâdi Efendi'nin

de eserinin adını *Muzaffernâme* koyması da bu eserin bir “zafernâme” metni olduğunun göstergesidir.

KAYNAKÇA

Osmanlı Devri Osmanlı-Rus Kırım Harbi Kafkas Cephesi Harekâtı 1853-1856, (1986) (Haz. Tuğgeneral Hikmet Süer), Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.

https://www.msb.gov.tr/Content/Upload/Docs/askeritariharsiv/36_tskt_rus_kirim_kafkas_1853-1856.pdf (24.03.2023)

BUDAK, Mustafa, (1993), *1853-1856 Kırım Savaşı'nda Kafkas Cephesi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Divan - Süleyman Şâdî (Karlı), (1993), (Haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, Ömer Demirbağ), Ankara: Yeni Zamanlar Dağıtım.

DOĞANTEKİN, Rüveyda, (2017) “Sicill-i Ahval Kayıtlarına Göre Kars Doğumlu Memurlar (1879-1909)”, *Kafdağı*, Cilt:2, Sayı:2, Aralık, s.97-125.

İÇLİ, Ahmet, “Süleyman Şâdî'nin Yayınlanmamış Türkçe Şiirleri”, *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı:3, 2020, s. 10-21.

İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal, (1970), “Şâdî”, *Son Asır Türk Şairleri*, Cüz:X, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s. 1717-1718.

KIRZIOĞLU, Fahrettin, (1953), *Kars Tarihi- Taş Çağlarından Osmanlı İmparatorluğuna Değın*, 1. Cilt, İstanbul: Işıl Matbaası.

<http://erzurumarsivi.com/wp-content/uploads/2022/08/Kars-Tarihi-Cilt-1-M.Fahrettin-KIRZIOGLU-1.pdf> (24.03.2023)

KIRZIOĞLU, Fahrettin, (1955), *1855 Kars Zaferi*, İstanbul: Işıl Matbaası.

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad, “Karlı Bir Şair”, *İkdam*, 25 Kasım 1920, s. 3.

<https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/Periodicals/Catalog/Issue/?IssueId=110587> (29.03.2023)

SAYGILI, Hasip, (2021), “Osmanlı-Rus Kafkas Cephesinde Kars Savunması (1828-1878)”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, Cilt 7, Sayı 1, Mart, s. 272-296

<http://www.kars.gov.tr/tarih> (30.032023)

TOZLU, Selahattin, (1996) “Kırım Harbi’nde Kars’ı Anlatan Kayıp Bir Eser: Muzaffernâme”, *Akademik Araştırmalar*, sayı:2, yıl 1, Güz, s. 123-144.

MUZAFFERNÂME METNİ

[1b]

mefâ ‘ülün mefâ ‘ülün fe ‘ülün

1. Be-nâm-ı Hazret-i Bârî Hudâvend
Hudâvendî ki u bî-mişl u mânend¹⁶
2. Te ‘âlâ zâtihi ‘an derk-i ezhân
Heme ‘âlem be-derkeş geşt hayrân¹⁷
3. Hüdâ râ hamd-i bî-pâyân u gâyet
Ki mâ râ dâd ni ‘met bî-nihâyet¹⁸
4. Ze cümle hâk-râ tâ cân mî-dâd
Hayâ vü ‘aql hem imân mî-dâd¹⁹
5. Niçe bisyâr hikmet var kıldı
Halîl’e âteş[i] gülzâr kıldı
6. Ne mümkün hikmetullâhı dirâyet
Çü yok kudret-i Allâh’a nihâyet
7. Be-kudret kerd ‘İsâ râ mesîhâ²⁰
Anı hem eyledi mehd içre gūyâ

¹⁶ Yaratan Allah’ın adıyla...O Allah’tır ki eşi benzeri yoktur.

¹⁷ Onun zatı zihinlerin algılayabileceğinin çok ötesindedir. Bütün âlem onun idrakinden dolayı şaşkınlıktadır.

¹⁸ Ey Allahım, sana sonsuz hamd ve şükürler olsun çünkü bizlere sonsuz nimetler verdin.

¹⁹ Herkese topraktan can veriyorsun, bize haya, akıl ve iman da veriyorsun.

²⁰ Kudretiyle İsa’yı mesih eyledi.

8. Kõdu ol Yûsuf çâh-ı mihend
Kõdu Ya'kûb hem beytü'l-hazende
9. Süleymân'a virüp evreng ü efser
Cihânı mihrine kıldı müsahhar
10. Nebîler hâtemi fahr-ı cihânı
Ki ya'nî server-i peygamberânı
11. Kılup şâhenşehe evreng-i levlâk
İdüp hem mazhar ana fetahnâk
- [2a]
12. Aña münkâd kıldı ins ü cāmı
Kılup maḥkûm cümle ḳudsiyânı
13. Odur güldeste-yi gülzâr-ı ma'nâ
Hükümet-güster-i iklîm-i evḥâ²¹
14. Velîler hem nebîler pîşivâsı
Cemî'-i aşifîyanuñ muḳtedâsı
15. Hudâ vaḥşûrumuz²² Faḥr-ı cihâna
Daḥı ervâḥ-ı her peygamberâna
16. Vürüd-ı bî-şümâr olsun demâdem
Olardur zâtuña ey zât-ı maḥrem
17. Daḥı aşḥâb u âl-i Muştafâ'ya
Ola dâ'im vürüd-ı bî-nihâye
18. Huşûşâ çâr-yârân-ı güzîne
Hem evlâd-ı emîrû'l-mü'minîne
19. Bi-ḥaḳḳı ḥazretâneş ey Hudâvend
Me-kon der ḥaşr mâ râ zâr u şermend²³

Der sitâyîş-i ḥazret-i faḥrı kâ'inât 'aleyhi ekmelü't-taḥiyyât

mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün

1. Ey server-i kevneyn şeh-i kişver-i evḥâ
Vey vâşıl-ı didâr-ı Hudâ der şeb-i isrâ²⁴

²¹ “evḥâ” Arapça “vahyetti” demektir.

²² “vaḥşûr” Farsça “peygamber” demektir.

²³ Peygamberlerinin hürmetine ey Allahım, bizi hesap gününde ağlayan ve utananlardan eyleme.

- [2b]
2. Billâhi to yâ Bârî-i icâd-ı dü 'âlem
Bâ 'aşk-ı to şod hest heme tâk-ı mu 'allâ²⁵
  3. Ān nūr-ı nüh-eflāk-firūzuña demâdem
Pervâne-i mişbâh-ı to rā geşt felekhâ²⁶
  4. Der-i dergeh-i vâlâ-yı to derbân-i melâ'ik
Cârüb-ı be-dehlîz-i to rā kâkül-i hūrâ²⁷
  5. Ger hâk şevd Şâdi-i kemter ze firâket
Ez dâmen-i luţfet ne-keşed dest-i temennâ²⁸

Münâcât

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fe 'ülün

20. Hüdâvendâ bi-hâkkı sırr-ı vahdet
Bi-hâkk-ı nükte-i esrâr-ı âyet
  21. Bi-hâkkı Bârî-i icâd-ı kevneyn
Şehinşâh-ı serîr-i kâbe kavseyn²⁹
  22. Bi-hâkkı zât-ı pāk-i her peyamber
Be-mâ kon 'avn-i pâket yâr u yâver³⁰
  23. İlâhî işkînâ min ke's-i nuşret
Me-neh der teşnegî rencür-ı hâlet³¹
  24. Bi-hâkkı yâr-ı gâr-ı Faḥr-ı 'âlem
Bi-hâkkı Hâzret-i Fârûk-ı efḥam
- [3a]
25. Bi-hâkkı ḥilm-i zinnürey-n-i 'Oşmân
Bi-hâkkı vey şüküh-i şâh-ı merdân

²⁴ Ey iki cihan serveri, vahiy ülkesinin padişahı! Miraç gecesinde Allah'a ulaşma şerefine erişen Hz. Peygamber.

²⁵ Bârî olan yaratıcının iki âlemi de yaratma sebebi sensin, bütün gök kubbe altındakiler senin aşkının hürmetine varoldu.

²⁶ Felekler, daima senin o 9 kat gökyüzünü aydınlatan nurunun kandilinin pervanesi olur.

²⁷ Melekler senin yüce dergâhının kapısında kapıcıdırlar. Cennet hurilerinin kahkülleri, senin dergâhının dehlizlerinin süpürgesidir.

²⁸ Bu kusurlu Şâdi, eğer senin ayrılığına dayanamayıp toprak olursa yine de senin eteğinden arzu elini çekmeyecek. (ölse bile seni isteyecek)

²⁹ "Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu." (Necm 9)

³⁰ Her peygamberinin hakkı için (onların yüzü suyu hürmetine) tertemiz yardımını bizlerin üzerinden eksik etme, yardım elin daima bizimle olsun.

³¹ Ya Rabbi, bizlere zafer kasenden çıkar. Bizi yaralı halde susuzlukta bırakma.

26. Be-süz-ı nâleş-i murğ-ı seherhâ
Be-‘aşk-ı hüsn-i vey nesrîn-i terhâ³²
27. Şeh-i ‘âlem-penâheş râ be-satvet
Mü’ebbed kon be-evreng-i hilâfet³³

Der sitâyiş-i hâzret-i şâhenşâh-i cihân ebbedellâhu salţanatehu mâ dâme’l-melevân

mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün fe ‘ülün

28. Şehinşâh-ı cihân ‘Abdülmeçîd Hân
O İskender-mehâbet zıll-ı Yezdân
29. Serîr-ârây-ı satvet zât-ı vâlâ
Cihânı eyledi ‘adl-ile ihyâ
30. Cihândârî ki in gülzâr-ı ‘âlem
Be-bâğ-ı ‘adl-i u mädend-i şebnem³⁴
31. Be-hâk-i pây-i ân âfâk-pîrâ
Şeved her şubh vey hurşîd rûşenâ³⁵
32. Be-Rüsiyye çü harbe kıldı fermân
O südde-bârgêh-i mümtâz-ı hâkân
33. Açıldı gülşen-i ikbâl-i ‘âlem
Bezendi ravza-i âmâl-i ‘âlem
34. Hudâvendâ bi-hâk-ı zât-ı bî-çun
Ola ol hükmirân-ı rub ‘-ı meskûn
35. Bi-hâk-ı irtifâ ‘-i beyt-i efham
Bi-hâk-ı nükte-yi âyât-ı a ‘zam
- [3b] 36. O sultân-ı cihânı kıl muzaffer
Hemîşe düşmen[i] olsun müdemmer

Der sitâyiş-i hâzret-i şadâret-penâhî

mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün fe ‘ülün

³² Seher kuşlarının inlemelerinin yakıcılığıyla, O'nun güzelliğinin aşkından taptaze açmış yaban gülleriyle (bunların hürmetine)

³³ Cihani koruyan padişah, gücüyle kudretiyle hilafet tahtında ebediyete kadar otursun.

³⁴ O bu âlemin gül bahçesinde öyle bir padişahıdır ki adalet bağında bir şebnem tanesi gibidir.

³⁵ Ufukları süsleyen o ayağının tozuyla, (bunun hürmetine) güneş her sabah parlak olur.

37. Huceste zāt-ı ‘ālī dād-pīrā
Feḫāmet-güster-i şadr-ı mu ‘allā
38. Odur ol mesned-ārāy-ı şadāret
Fürüg-efzā-yı mihr-i evc-i devlet

Der sitāyiş-i ḫāzret-i meşīḫat-penāhī

mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün fe ‘ülün

39. Daḫı ol ḫāzret-i fetvā-penāhī
Nigāh-ı luḫf-ı ḫikmet iktināhī
40. Ziyā-baḫşā-yı ol bedr-i meşīḫat
Kerāmet-dāde-i şadr-ı meşīḫat

Der sitāyiş-i ḫāzret-i sipehsālārī³⁶

mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün fe ‘ülün

41. Sipehsālār-ı a ‘zam zāt-ı efḫam
Zihī Dārā-ḫaşem zātı müfahḫam

Der sitāyiş-i ḫāzret-i ‘Āli Paşa³⁷

42. Kapūdān-ı mu ‘allā şān-ı şafder
Süvārī fülk-i fer hem-nām-ı Ḥaydar

Der sitāyiş-i heme erkān-ı devlet-i ‘aliyye

[4a]

43. Bütün erkān-ı devlet ittifākā
Be-nīk-efkār kıldı dehr iḫyā
44. Ḥuşuşā her taraf gavḡā-küşādī
Bütün dünyāya virdi feyz-i şādī
45. Ne dem kim başlanıldı ḫarbe ol dem
Bu teşvīkiyye nāgāh oldı mülhem

Muḫammes

fe ‘ilātün (fâ ‘ilātün) fe ‘ilātün fe ‘ilātün fe ‘ilün (fa ‘lün)

³⁶ Der sitāyiş-i ḫāzret-i sipehsālārī: der vaşf-ı ḫāzret-i ser-‘askerī SÇ

³⁷ der vaşf-ı ḫāzret-i Muḫammed ‘Āli Paşa SÇ, - BOA

1. Vireyüm bülbül-i hâtır haber-inşâ el-ḥaḳ
Açılır gonçe-yi bâğ-ı zafer-inşâ el-ḥaḳ
Kalımaz âyîne-yi dilde keder-inşâ el-ḥaḳ
Eser ol bād-ı zafer her seher inşâ el-ḥaḳ
Naḥl-ı ümmîd virür berg ü ber inşâ el-ḥaḳ
2. Hâzret-i Ğâzi Mecîd Hân-ı mu 'allâ-yı aḥter
O Süleymân-ı zamân 'adl ile 'âlem-perver
Bunı taḥḳîḳ feleklerde melekler söyler
Nîze-yi satvet-i şâhâneyi gör kim neyler
Bağrı a 'dâyı demâdem deler inşâ el-ḥaḳ
3. Çend ordu-yı humâyûn açup ol şâhenişâh
Harbe fermân buyurdı çü be-şevket-i Cem-câh
Ḥaşm-ı bed-kârını maḳhûr ide her gâh Allâh
Heme 'âlem bu du 'âya oḳur âmîn her gâh
[4b] Seyf-i şâhâne hemîşe keser inşâ el-ḥaḳ
4. İctihâd eyleyelüm na 're-i tekbîr çeküp
Çirk-i ḥarbi yuyalım kâse-yi taḥîr çeküp
Mülkler zabt idelim râyet-i teşhîr çeküp
Zehreler çâk idelim şevḳ ile şemsîr çeküp
Heme küffâr kılıçdan giçer inşâ el-ḥaḳ
5. Ger ola ister isen vâşıl-ı firdevs-i 'alâ
Ey gönül turma hemîşe ırızâ eyle ğazâ
Kurşuna gülleye ger sine ḥazer eyleme tâ
Câm-ı şehdâb-ı şehâdetden idenler pervâ
Kâse-yi ḳahr-ı Hüdâyı içer inşâ el-ḥaḳ
6. Tal'atı bedr-i dücâ nûr-ı hüdâ hürmetine
Güher-i pâk-i meh-i evc-i 'alâ hürmetine
'Aşıkânında olan hüzn-i bekâ hürmetine
Daḥı miftâḥ-ı der-i dâr-ı likâ hürmetine
Ḳufl-ı âmâlimizi ol açar inşâ el-ḥaḳ
7. Esb-i ihlâş ile Şâdî alalım meydânı
İşte âvân ḥazer eyleme bezl it cânı
Oḳu bu beyt ile teşvîḳ ide gör yârânı
Pâre pâre ide zîr zehre-i her ḥasımânı
Böyle yazmışdur o kilik-i ḳadr inşâ el-ḥaḳ
[5a]

İbtidâ-yı der rûz-ı 'ıyd muhâceme kerdn-i a 'dâ-yı pelîd

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fe 'ülün

46. Getür sâḳî ferah-encâm-ı câmı

Döne tā şubh-ı vaşla hicr-i şāmı

47. Be-mā rā deh şabā peygām-ı nuşret³⁸

Beyābed hürremī tā kām-ı nüzhet

48. Dem ur merdānegīden kilik-i gūyā

Ki dünyāyı tuta şıyt-ı [?]³⁹

49. Egerçi oldı bir kaç harb-i meydān

Velī yok her birün tafşīle āvān

50. Hışār-ı haşş-ı Karş'ı eyle ta 'bīr

Min evvel tā be-āhir eyle taşīr

51. Şakın gitme kalem semt-i hilāfa

Dağı hem düşme takyīdāt-ı lāfā

52. Beyān it her ne kim oldıysa vāki'

Ola tā her sözüñ tiryāk-i nāfi'

53. Hezār u do şad u heftād u yek būd⁴⁰

Gelüp Karş üstine küffār-ı maṭrūd

54. O gün bayrām idi bayrām-ı rūze

Ki ya 'nī irtesi itmām-ı rūze

55. Biri birle görüşmekde iken halk

Qoyup bir gülgüle şan oldı gök şak

56. Ahāliyle 'asākir hep berāber

Dirildi cümle istiḥkāma yekser

57. Dil istiḥkāmını Mevlā elemden

Maşūn eyle hücūmın ceşş-i ğamdan

[5b]

58. Bu kavlı üzre iken hep şāb u pīrān

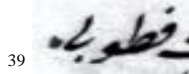
'Adū ordusu oldı rū-nümāyān

59. Qaraṭağ cānibinden sevķ kıldı

Piyāde 'askerün pes 'avķ kıldı

60. Süvārī harb[i] oldı çend sā'at

³⁸ Ey sabah rüzgârı, bize zafer haberini ver! Sevincin ferahlama lezzetini bulalım!

³⁹

⁴⁰ 1271 senesi idi.

Hücūma başladı a'dā nihāyet

61. Muvazzaf ger nizāmiyye süvārī
Bi-ḥud'a tūtdılar nehc-i firārī
62. Yaḳīn gelsin diyü küffār-ı bed-kār
Gelüp top menzili encām küffār
63. Ne dem kim oldı istiḥkāma nezdīk
Olındı topcıyāna emr-i taḥrīk
64. Ḳuruldı topçılar ol dem nişāne
Ulaşdı top şadāsı āsumāne
65. Atıldı top iki yüz pāre deñlü
Şadādan ṭāḳ-ı gerdeş oldı memlü
66. İki üç yüz kadar oldı helāki
Görüp Rūsiyye ber ser kıldı ḥāki
67. Bu heybet gösterildikde 'adūya
Çeküp ordusını gitdi gerüye
68. Bi-ḥamdillāhi ol nevmīd döndi
Ḳarardı şem'a-yı ümmīd söndi
69. Ḥüdāyā eyle her a'dāyı maḳhūr
Bi-ḥaḳḳı 'azze şāhenşāh-ı vaḥşūr
70. Ricā'ī minke yā Mevlā mevālī⁴¹
Mü'ebbed eyle şāh-ı Cem-ḥışālī

[6a]

Der beyān-ı muḥāşara şoden-i Ḳarş

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fe 'ülün

71. İkinci gün yine sevḳ itdi ordu
Ḥıyāmuñ kurdı istiḥkāma ḳarşu
72. Ṭurup bir gün ikinci gün yine ol
Yürüttdi 'askerüñ Rūsiyye üç ḳol
73. 'Ale's-şubḥ oldı çün taḥrīk peydā
Ḳaraḡollar idüp ifā be-īmā

⁴¹ Ey kullarının mevlası olan Allahım, duam, isteğim senden şudur ki: Cem gibi hükümdar olan padişahı sonsuz kıl.

74. Atıldı bir iki üç top-ı i' lān
Dirilsin tā ki istiḥkāma merdān
75. Dirildi hep ahāliyle 'asākır
Siper içre tüfenk der-dest-i ḥāzır
76. Ne şüphe ol vaḳit bi'l-cümle taḥkīk
İderdi birbirüñ şol rütbe teşvīk
77. Virelim dīn ü devlet uğrına cān
İdelim ma'reke hep tā be-nisvān
78. Kılalım yek cihet ifā-yı ğayret
İdüp lillāhi 'arz-ı bendegīyyet
79. Koyup taḥkīk herkes īn ü ānı
Bu oldu cümleñ vird-i zebānı

Der medḥ-i ğazā

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

[6b]

1. Evc-i dīn ü devlete mihr-i sa'ādetdür ğazā
Şem'a-yı imāna nūr-efzā-yı vaḥdetdür ğazā
2. Çek gılāf-ı sīneden şemşīr-i tekbīri yūri
Fī'l-i pāk-i şāh evreng-i risāletdür ğazā
3. Mübtelāyı zehr-i cürm olmuşları kıldı rehā
Güyyā tiryāk ile memzūc şerbetdür ğazā
4. Şorma gel zevk-i cihādı şorma tā bī-zevkdēn
Tūtī-dil 'aşıklara şekker ḥalāvetdür ğazā
5. Haḳ tükenmez 'ömriler virsin o şāhenşāha kim
Devr-i 'adlinde anuñ şāyān-ı rağbetdür ğazā
6. Vāşıl-ı dīdār-ı dildār olma isterseñ hemīn
Kıl ğazā Şādī kilīd-i ḳufl-ı cennetdür ğazā

İtmām-ı sūḥan

mefā'ilün mefā'ilün fe'ülün

80. Bu ḳavl üzre iken herkes ḳarārı
Şu rütbe oldu düşmen ictisārı

[7a]

81. Gelüp top menzilinde tırdı vâfir
Atup bir top girüye döndi âhir
82. O demde vehmiden⁴² tıtdı firârı
Yine ol kıldı mevki' de qarârı

Der beyân-ı muhârebe-yi Kanlu Tabyâ*mefâ'ülün mefâ'ülün fe'ülün*

[7b]

83. Çevirdi sū-be-sū etrâf tırdı
İki üç yirde hem ol ordu kırdı
84. Kılamaz oldu ger harbe cesâret
Velî eylerdi ol düzdâna gâret⁴³
85. Bütün etrâf hayfâ yıkdı yakdı
Nice ebniyyeye âteş bıraktı
86. 'Alâ pâye Kerîm Paşa-yı zîşân
Çıkup itmek dilerdi harb-i meydân
87. Müşîri müşteri tedbîr ammâ
Bu kârı itmedi tecvîz aşlâ
88. Piyâde çok idi hem şîr-vârî
Velîkin az idi gâyet süvârî
89. Bunuñçün harb-i meydânı emîrân
Kamusı gayr-ı câ' iz gördi ey cân
90. Turup Rûsiyyelü üç mâh deñlü
Gelüp pes Kanlu istihkâma qarşu
91. Meger ordu yürütmüş Erzurüm'a
O gün kim ol yine geldi hücûma
92. Gelüp top menzilinde top kırdı
Atup dört pâre top girüye tırdı
93. Hücüm itdirdi pes atluya yekbâr
Be-her sū oldu toplar gülle işâr
94. Atıldıqça tokuzluk toplar el-ھاq
Olurdi zehre-yi düşmân şad şaq

⁴² o demde vehmiden: tevehhümden dönüp SÇ⁴³ ol düzdâna gâret: düzdâna hasâret SÇ

95. Bi-ḥamdillāhi bād-ı ḳahr-ı Yezdān
Yine cem 'iyyetüñ ḳıldı perişān
96. Bu rütbe buldı tā ol inhizāmı
Giden orduya irgürdi peyāmı
97. Yetiş imdāda kim şan batdı 'asker
Nice zābiṭler itdi ḥāk-i ber-ser
98. İşitmiş çün bu peygāmı ḳumandān
Yolup saçın çeküp orduyı ol ān
99. Ḥüdā taḥlīs ḳıldı Erzurüm'ı
Fırāra döndi a'dānuñ hücumı
100. Bütün emlāk-i ḥākāniyyeyi ḥāk
Elemden⁴⁴ ḥıfz ide Mevlā-yı muṭlāk
101. Ḥuşuşā Ḳarş gibi serḥadd-i manşür
Ola şerr-i 'adūdan dā'imā dūr
102. Çü Ḳarş'dur hep Anaṭolı kilīdi
Ḥüdāyā şakla miftāḥ-ı ümīdi
103. Giden ordu gelüp birleşdi āḥir
'Azīm tertīb-i ḡavḡā ḳurdi kāfir
104. Bu ḥāli ba'zılar tā ḳıldı imā
Der-ān-dem in murabba' kerdem inşā⁴⁵

Murabba'

[8a]

fā 'ilātün fā 'ilātün fā 'ilün

1. Yā İlāhī raḥm kon ber-mü' minīn
Çün tuyi Mevlā (el)mevāli yā Mu'in⁴⁶
Viridinā hāze'd-du'ā fi külli hīn
Nāşırī unşur cüyüşe'l-müslimīn⁴⁷
2. Ḥazret-i 'Abdulmecīd Ḥān-eş Ḥüdā
Bā-serīr ü tāk kon saşvet-nümā⁴⁸

⁴⁴ elemden: 'adūdan SÇ

⁴⁵ Ben de o anda bu murabbayı yazdım.

⁴⁶ Ey Allahım müminlere merhamet eyle, çünkü sen kullarının mevlasısın ey Mu'in olan, herkesin yardımcısı.

⁴⁷ Bu dua her zaman dilimizdedir: Ey Allahım! Müslüman ordularına yardım et.

- Nîz bâ-ḥakk-ı ḥidiv-i enbiyâ⁴⁹
Nâşırî unşur cüyüşe'l-müslimîn
3. Luṭf fermâ ey kerîmü'l-kârsâz
Râyet-i şâhâne râ kon ser-firâz⁵⁰
Her seher-gâhî be-güyem in niyâz⁵¹
Nâşırî unşur cüyüşe'l-müslimîn
4. Hest her yek çîz zât to râ 'ayân
Ber-zemîn ü ber-semâ peydâ nihân⁵²
În du 'â mî-şed be-mâ vird-i zebân⁵³
Nâşırî unşur cüyüşe'l-müslimîn
5. Raḥm mi-fermâ be-mâ nuşret be-deh
Tu ğayürî ğayret ü kudret be-deh⁵⁴
Ḥaşmet ü fer-şavlet ü heybet be-deh⁵⁵
Nâşırî unşur cüyüşe'l-müslimîn
6. Ger ne-bâşed 'avn-i pâket dâd-res
Hiç kesi hergiz nemî âred nefes⁵⁶
Tûtî-i cânem be-güyed der kafes⁵⁷
Nâşırî unşur cüyüşe'l-müslimîn

Der beyân-ı muḥârebe-yi Ṭâbya-i Ṭahmâs der hengâm-ı muḥâşara

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fe 'ülün

105. Yürî ey ḥâme merdâne ḥırâm et
Be-bismi'llâhi âġâz-ı merâm et
106. Ḥırâma başla çün serv-i ḥırâmâ
Tekellüm eyle çün tûtî-şeker-ḥâ
107. Yine gel dir o gülzâr-ı sūḥandan
Ayır gülgonçe-yi ḥâr u dikenden
108. Sūḥandur sāġar-ı lebrîz-i ḥikmet

⁴⁸ Ey Allahım, Abdülmecid Han'nın tacı ve tahtıyla onu gücün ve kuvvetin timsali eyle!

⁴⁹ Nebilerinin reisi Hz. Peygamber hürmetine, ey Allahım, müslüman ordularına yardım et.

⁵⁰ Bizlere lütuf et ey Allahım, bayrağımızı göklere yükselt!

⁵¹ Her seher vaktinde "Ey Allahım! Müslüman ordularına yardım et!" diye dua ederim.

⁵² Senin zâtın, varlığın, her şeyde görünürdür. Yerde ve gökte hem gizlidir hem görünürdür.

⁵³ Bu dua bizim dilimize dolanmış sürekli tekrarlamaktayız: "Ey Allahım! Müslüman ordularına yardım et!"

⁵⁴ Sen merhamet buyur, bize zafer bahşet! Sen himmet edensin, bizlere gayret ve güç kuvvet ver!

⁵⁵ (Düşmana karşı) bizlere azamet ve büyüklük ver. "Ey Allahım! Müslüman ordularına yardım et!"

⁵⁶ Eğer senin el değmemiş yardımın bizlere ulaşmazsa kimse bize bir nefes dahi bahşedemez.

⁵⁷ Can kuşum kafeste "Ey Allahım! Müslüman ordularına yardım et!" diye feryat eder.

Sühândur nev-ber-i bostân-ı nüzhet

109. Sühândur sırr-ı cihân kalb-i ‘ârif
Anuñla çün bilindi her ma‘ârif⁵⁸

110. Velîkin söz o sözdür muhtaşardur
Kelâm-ı muhtaşar maḥzâ hünerdür

111. Beyân et ḥarb-i istiḥkâm-ı Karş’ı
Be-her-sü söylenilsin nâm-ı Karş’ı

112. Şaḫın ıtñâb kıılma muhtaşar kııl
Uzun sözden kalem şarf-ı nazar kııl

113. İki yüz yetmiş iki der muḥarrem⁵⁹
Vuḳû‘-yı ḥarb tâ kııldım muraḳḳam

114. İki koldan hüçüm itdi çü kâfir
Yürüttdi pey-be-pey ṭâbûr-ı vâfir

114. Biri Tahmâs bir kol İngilisten
Yürüttdi ‘askerüñ Rûsiyye birden

115. Olurdu ceş kırk biñden ziyâde
Bu deñlü var idi sâde piyâde

116. Kemâl-i kudretüñ Tahmâs’a virdi
Şafaḳ vaḳti çü istiḥkâma girdi

117. Bu ḥâli gördigüñde cünd-i İslâm
Olındı âteş-i ṭâbûra iḳdâm

[9a]

118. Çü ṭâbûr âteşinden göz kamaşdı
Görüp ol âteşi devrân şaşdı

119. Ne mümkündür idem bu ḥarbi ta‘rîf
Dehân-ı ḥâmeye şıḡmaz bu tavşîf

120. Şadâ-yı top tüfenk âfâḳ tutdı
Ne ol âfâḳ bil nüh ṭâḳ tutdı

121. Tokuzluklar olunca gülle-efşân
‘Adū ordusına düşmez mi efgân

122. Üçünci def’a kim girdi siperden

⁵⁸ Bu beyit SÇ’de geçmektedir.

⁵⁹ 1272 yılı Muharrem ayı

Geçüp İslâm cümle cân u serden

123. Ke-enne⁶⁰ oldu ol gün ceng-i Hayder
Çü istimdâd ide geldi erenler

124. Kılıç şakıltısı çıktı semâya
Kırıldı ceş-i düşmen bî-nihâye

125. Nihâyet süngü süngüye tayandı
Çü gönçe gâziler kana boyandı

126. Ulaştı nâgehâni 'avn-ı Mevlâ
Serâser batdı gitdi ceş-i a' dâ

127. Şafağdan öyleye dek ceng olındı
Ser-i a' dâya 'âlem teng olındı

128. Tağıldı her taraf haştı bozuldı
Niçesi nevk-i süngüye düzüldü

129. Girüp meydâna her zâbiğ çü Rüstem
Kılıç der-dest harb itdi demâdem

130. 'Arabistân ceş-i zâbiğânı
İdüp 'arz-ı şecâ' at aldı şanı

[9b]

131. Anadolı cüyüşü âmirânı
Olar da kıldı ifâ-yı cevânı

132. Hüşüşâ şavlet-i şeşhânciden⁶¹
Kırıldı rişte-yi ümmîd-i düşmen

133. Söz olmaz bârekallâh topciyâna
Getürdi düşmeni dîni imâna

134. Bu resme 'asker-i nuşret mü' esser
Kemâl ile şecâ' at kıldı zâhir

135. Ne 'asker her biri şîrâne şavlet
Dilîrâne reveş merdâne heybet

136. Hüdâyâ her biri olsun vedî' a⁶²
Bi-hağkî şâh-ı evreng-i bedî' a⁶³

⁶⁰ Ke-enne: sanki, gibi

⁶¹ Namlusunda altı yiv bulunan tüfek.

⁶² vedî' â: emânet SÇ

⁶³ bedî' â: risalet SÇ

137. Ahālīde idüp icrā-yı merdī
Kamusı kıldı hoş ifā-yı merdī
138. Demādem şīrvārī⁶⁴ bā tehācüm
Kodı cān-ı ‘adūyı der tevehhüm
139. Gelüp imdāda hem nişvān u şıbyān
İ‘āne kıldılar tevhīd-gūyān
140. İhāta kıldı dünyāyı serāser
Şadā-yı na‘re-yi Allāhu Ekber
141. Serefrāz oldı ol sancāġ-ı nuşret
Bezendi lālelerle tāġ-ı nuşret
142. Açıldı rāyet-i nuşret çekildi
Netīce düşmenüñ kaddi büküldi
143. Helāk-i düşmen-i dīn-i mübīni
Bu ednānuñ budur ‘ayne’l-yaķīni
- [10a]
144. Sekiz biñden füzün oldı helāki
İki mişli kadar da zaħm-nāki
145. Çe miķdār-est fermāyī şehīdān⁶⁵
Şehīd oldı sekiz yüz nīk-i merdān
146. ‘Asākirden ahālīden şu miķdār
Olanlar vāşıl-ı dīdār-ı dildār
147. Li-vechillāhi bezl-i cān idenler
Rızā nehinde cān kırbān idenler
148. Yürüdi kāh-ı firdevs-i berīne
Ulaşdı rütbe-yi haķķe’l-yaķīne
149. Nevā kııl bülbül-i gūyā-yı taħmīd
Açıldı ġonçe-yi ġülzār-ı ümmīd
150. Bi-ħamdillāhi nuşret buldı İslām
Çalındı düşmene şemşīr-i ber-kām
151. Getürdüñ kāle çün Şadī bu hāli
Gerekdür söylene tārīh-i sālī

⁶⁴ demādem şīrvārī: ‘asākirle berāber SÇ

⁶⁵ Şehitlerim ne kadar diye buyurursun, o yiğitlerden 800 kadarı şehit olmuştur.

Tārīḫ-i muḥārebe-yi Ṭābya-i Ṭahmās

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

- [10b]
1. Şükür Allah kim yine esdi nesīm-i 'avn-i Ḥaḳ
Gülşen-i âmālimiz oldu hoşā revnāknümā
  2. Ḥāzret-i 'Abdulmecīd Ḥān'ūñ münevver ṭālī'i
Dīde-yi mihr-i cihān-ārāyı kıldı rüşenā
  3. Ṭālī'-i sa'd-aḫteri şāhānesindendür bu hem
Kim 'adūsı ḥāksār olmaḳda oldu dā'imā
  4. Ḳuvve-yi külliyyesin şarf eyleyüp Rüşiyveli
Geldi istihkām-ı Ṭahmās üzre a'dā bed-liḳā
  5. Zuhra dek vaḳt-i şafaḳdan öyle bir ḫarb oldu kim
Görmemişdi dīde-yi gerdün böyle mācerā
  6. Cünd-i İslāmiyye'ye tevfiḳ-i Ḥaḳ terfiḳ olup
Bārekallah her biri heybetde Rüstem ḫabbezā
  7. Şüphe yok ol demde istimdāda geldi ḳudsiyān
Na're-yi tekbīr ile ṭoldı çü nüh ṭāḳ-ı 'alā
  8. İrdi hem her bir zevātuñ luṭf-ı rūḫāniyyesi
Kim yedi sâ'at ḳılıcdan geçdi a'dā cā-be-cā
- [11a]
9. Vāşfi Paşa-yı ḳumandan-ı felek-şānuñ yine
Şıyt-ı şān u şöhreti dünyāyı kıldı pür-şadā
  10. Ol re'īs-i muḫteşem 'Abdulkerim Paşa hemīn
Şavlet ü heybetde gūyā Ḥaydar-ı Ḥayber-güşā
  11. Her emīrānuñ kemāl-i heybeti oldu sebeb
Eyledi Ḥaḳ şerr-i düşmenden bu serḫaddi rehā
  12. Ger 'asākir ger ahālīmūñ şu rütbe ḡayreti
Her düvelde ṭab' olup neşr olsa lāyık her yaña
  13. Şādiyā ḫarf-i mücevherle didim tārīḫini
Leşker-i İslām dilşād oldu bā-'avn-ı Ḥudā

1272

Der beyân-ı teslim şoden-i Karş⁶⁶

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fe 'ülün

[11b]

152. Elâ ey sâki-yi devvâr-ı girdâr
Yetiş imdâda pādnuñ alma zinhâr
153. Menem çün ez gam-ı devrân-ı sâkî
Ciğer pür-hün dil-i büryân-ı sâkî
154. Yine gel şerh-i ahvâl eyle hâme
Beyân-ı hâl ikmâl eyle hâme
155. Pes ezâ vü harb bâ taqđir-i Bârî
Kamuya farç-ı acılık oldu sârî
156. Azaldı gün-be-gün erzâk hayfâ
Bu hâl oldu da a 'dâya hüveydâ
157. Zemîniyye yapup mel 'ün kâfir
Turup kaldı hemân mağbün kâfir
158. Kapandı her taraftan rāh-ı maqşūd
Dağı hem nehc-i posta oldu⁶⁷ mesdūd
159. Zeḥâyir gelmenüñ yok ihtimâli
Çü düşmenden be-her-sü gayr-i hâlî
160. Dil-i gamnâke hayfâ şād gelmez
Dirîgâ leşker[e] imdād gelmez
161. Niçe bir servi-ğadler lāle-ğadler
Niçe bir pençe-bāzîde esedler
162. Bu hâle cümlesi hayrân kaldı
Nice gül renkler şoldı şaraldı
163. Dilim tutmaz tamām îfâ-yı hâle
Elif-mānend qadler döndi dale
164. Bu hâl ile yine 'asker ahâli
Cedelden olmadı bir laḥza hâlî
165. Bütün 'asker ahâliyle hemîşe
Kamusı kıldı terk-i h'âb pîşe

⁶⁶ kal' -yî Karş ez farç-ı cū'î: SÇ

⁶⁷ dağı hem nehc-i posta oldu: tarîk-i postalar hem oldu SÇ

[12a]

166. Sözüñ toğrısı şanma lâf hâşâ
Bu Karş'a dâd hağdur rezm ü gavğa
167. Gün olmazdı ki az çok olmaya harb
Olurdu ma'reke geh rüz geh şeb
168. Nihâyet irdi aclık tâ kemâle
Ne aclık söyleyim tut güş kâle
169. Niçeler oldu hasret pâre nâna
'Aķıķı reng döndi za'ferâna
170. İrâde kıldı çoklar at etiyle
Ayağdan düşdi çoklar hey'etiyle
171. Diğەر hâlât hep böyle kıyâs et
Bi-küllî hâl Mevlâ'ya sipâs et
172. Ne mümkün ba'd ez in harbe cesâret
Çü farı-ı cü'udan yok dizde tâkat
173. Nihâyet oldu çok çok istişâre
Bu hâle bulmadı tâ kimse çâre
174. Olındı kal'anuñ teslîm tensîb
Bu kârı cümle âmir kıldı taşvîb
175. Gidüp def'at ile pes söyleşildi
Netîce böyle sözler birleşildi
176. Muvazzafla redife oldu ruşsat
Nizâmiyye esîr oldu tamâmet
177. Ahâliye de gerçi re'y alındı
Bu hâle cümlenüñ bağı delindi
178. Çü altı ay bulur bulmaz tamâmı
Hişâr-ı Karş buldı ihtitâmı

[12b]

179. Rebî'ü'l-evvel idi hayf ol mâh
Virildi Kal'a-yı Karş âh şad âh
180. Çalındı her tarafda kûs-ı mâtem
Şadâdan tıldı 'âlem tâ be-târem⁶⁸

⁶⁸ 'âlem tâ be-târem: serâser bu 'âlem SÇ

181. Kader böyle buña tedbîr ne eyler
Efendi *el-muḳadder lā yuḡayyer*⁶⁹
182. Gerekdür herkese ta'bir böyle
Sütür-ı nüṣṣa-yı taḳdîr böyle
183. Niçün bu böyle oldu dir mi eyvâh
Olanlar sırr-ı *lā yüs 'el'*den⁷⁰ āḡâh
184. Buña zinhâr maḡrûr olmasın ol
Niçe yerler çü virdi ol be-her ḳol
185. Baturdı her ṯaraf orduyı vâfir
Faḳaṯ acılıkla Ḳarş'ı aldı âḫîr
186. Kesüp eṯrâf ol şeş mâh ḳaldı
Degül ḡavḡâ ile acılıkla aldı
187. Buña aldı dinilmez hem niżâmen
Baturdı Ḳarş'da bir ordu tamâmen

Der beyân-ı müşâlaḡa ve derdest şoden-i Ḳarş

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fe 'ülün

188. Be-der dergâh-ı şâhenşâh-ı 'âlem
Ulaşdı nâgehânî tâ bu peyḡam
189. Buyurdı ol vaḳitde şulḡa fermân
Be-her cânib çü ḡavḡâ buldı pâyân
190. Sivastapol virildi Ḳarş alındı
Zihi nâḳûs-ı şādîler çalındı
- [13a] 191. Çü Ḳarş'dan çıkması oldu muḳarrer
Dürüşdi ḡıleye ol şüm-ı manzar
192. Ki yıḳdı cümle istiḡkâm nâḡâh
Yaḳa bünyâdını âh-ı seḡergâh
193. Meh-i şavm idi atdı ḳal'a[yı] hem
Yine bir ḡüne ṯtdı dehr mâtem
194. Çü çıkmaḳ va'desi buldı nihâyet

⁶⁹ “Kader deḡiştirilemez.” anlamında Arapça bir atasözüdür.

⁷⁰ لَا يُسْئَلُ عَمَّا يُفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ “Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir.” (Enbiya 23)

Be-fermân-ı şeh-i taht-ı hilâfet

195. Müşîri müşteri tedbîr-i efham
O İsmâ'îl Paşa-yî [ki] müfahham

196. Be-devlet oldı Karş'a sāye-endāz
'Alemler oldı çün lāle ser-efrāz

197. Ma'iyette çü bir tabūr geldi
Ki ān gitdi [o] zulmet nūr geldi

198. Nihāyet der meh-i zi'l-ħicce mi būd
Hemîreft o ki ya'nî geşt nābūd⁷¹

199. Meserret buldı 'ālem gitdi tā ğam
Bi-ħamdillāhi sūra döndi mātem

200. Ki ya'nî ola bā 'avn-i Yezidān
Be-der zıll-ı hümā-yı şāh-ı şāhān

201. Alındı Karş tā küffār elinden
Rehāyāb oldı güller ħār elinden

202. Ne deñlü var ise cümle esîrān
Kamusı kıldı taħliş-i girîbān

203. Hem andan soñra ber maźmūn-ı fermān
Madāliyye nişānı oldı ihsān

[13b]

204. Nişān-ı ħāzreti şāhāne tevzî'
Olup oldı kamunuñ şān terfî'

205. Ne deñlü var ise ħarb eyler el-ħaķ
Bu luġfa cümleten oldı muvaffaķ

206. Cemî'-i bendegān-ı şıdķ-'unvān
Anı tā kıldılar zîb-i girîbān

207. Aĉup el dergeh-i Bārî Ĥüdā'ya
Müdāvim oldı herkes bu du'āya

208. Ĥüdāyā ol cenāb-ı tācdārı
Mü'ebbed eyledür dîhîm-i Bārî

Der beyān-ı naşb-ı kâ'immaķāmî

⁷¹ Sonunda Zilhicce ayı idi. Hiç gelmemiş gibi gitti.

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fe 'ülün

209. Çü bir kâ' immaķāmuñ naşb-ı taşvîb
Olındı ittifākā tā ki tensîb
210. Berāyı ol müşîr-i nîk-ħaşlet
Ķalup kâ' immaķāmı bi'l-vekālet
211. Livā' -i Ķarş u rā şod ihāle⁷²
Bir iki māh deñlü bi'l-vekāle

Der beyān-ı teşrîf kerden-i mutaşarrıf-ı Ķarş

mefâ 'ilün mefâ 'ilün fe 'ülün

[14a]

212. Pes ez ān geldi bā fermān-ı 'āli
Çünān zātî ki vey Āşaf-ħışālî⁷³
213. Çü sāye şaldı Ķarş'a ol hümā-ķadr
Hilāl-i baħt-ı diller oldı çün bedr
214. Ki ya 'nî maķdem-i eltāf-pîrā
Sa'ādetlü Taķıyyüddîn Paşa
215. İki yüz yetmiş üç ender Şafer hem⁷⁴
Çü teşrîf itdi Ķārş'ı ħayr-ı maķdem
216. Be-dest-i luţf kıldı Ķarş'ı i 'mār
Mu'ineş bād u rā Ħaķ be-her kār⁷⁵
217. Hemîşe kār-ı ħākānî cihāne
Felek-pāye Süleymān-ı zamāne
218. Du'ā-yı ħayr isticlāba sâ'î
Kelām-ı ħaķķ istişhāba sâ'î
219. Teşebbüsdür işi dāmān-ı şer'a
Tevāzu' -pîşesi 'unvān-ı şer'a
220. Çü bā luţf-ı cenāb-ı şehriyārî
Virildi Ķarş'a böyle dār-kārı

⁷² Kars sancağının yönetimi bir iki ay boyunca ona bırakıldı.

⁷³ Tüm bunlardan sonra yüce bir fermanla Kars valisi (sancak beyi) geldi, o öyle bir kişidir ki adeta Hz. Süleyman'ın veziri olan Asaf'ın özelliklerini kendinde barındırır.

⁷⁴ 1273 Safer ayı (Ekim 1856).

⁷⁵ Her şey Muîn olan Allah'ın yardımıyla olur.

221. Yine bir güne vâcib oldu ber-mâ
Be-zât-ı pāk-i u kerden şenāhâ⁷⁶

Nîz der sitâyiş-i cenāb-ı sulţān selāţîn-i zamān halledallāhu mülkehu mā dāme'l-melevān

fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün

222. Hâzret-i 'Abdulmecîd Hân dād-ger
Rûh-ı 'ālem pâdişāh-ı bahr u ber

[14b] 223. Vāriş-i mülk-i Süleymān-est u
Āfitāb-ı evc-i devrān-est u⁷⁷

224. Şevket-eş haşmet-fezāyî hüsrevān
Tal'at-eş pertev-dih-i āfākıyān⁷⁸

225. Zāt-ı u mihr-i sipihr-i salţanat
Menba'-ı elţāf ü kân-ı ma'delet

226. Ān cihānbānî ki o kişver-güşā
Hāmi-yi şer'î 'alā zıll-ı Hüdā

227. Bā 'adālet dehr rā ābād kerd
Her demi der revnağ-ı a'yād kerd⁷⁹

228. Rub'ı mesküneş be-der çü kân-ı dād
Hemçü yek gūyî musahhar bād bād

[15a] 229. Dest-i pākeş ger be-şemşîrî bered
Tîg-i qahreş zehre-yi a'dā dered⁸⁰

230. Şādî u ber her 'adū manşūr bād
Düşmāneş her demi mağhūr bād⁸¹

Nîz der vaşf-ı hâzret-i şehinşāhî ki sidre-yi bārgāhî müseddes⁸²

mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün

1. Bi-hamdillāh açıldı gülşen-i maţlab besîmāne

⁷⁶ Yine üzerimize o temiz şahsiyet için övgüler yağdırmak vacip oldu.

⁷⁷ Hz. Süleyman'ın mülkünün varisi odur. Zamanın tepedeki güneşi odur.

⁷⁸ Onun yüceliği şahların heybetini arttırandır. Yüzünün nuru ufuklara parlaklık verir.

⁷⁹ Bu devri adaletle abad etti. Devrini her zaman bayramların güzelliği gibi eyledi.

⁸⁰ Eğer temiz eline bir kılıcı alırsa, onun o kahredici kılıcı çok düşmanların ödünü patlatır, karnını yarar.

⁸¹ Ey Şâdî, o her zaman düşmanlarına karşı galip olsun. Onun düşmanları her zaman mağlup olsun.

⁸² Nîz der vaşf-ı hâzret-i şehinşāhî ki sidre-yi bārgāhî müseddes: Müseddes nîz der sitâyiş-i hâzret-i şehinşāhî ki felek-bārgāhî SÇ

Nevâ vü nağme-bağş oldı gönüller ‘andelîbâne
Du ‘â-gûdur bütün ‘âlem o şâhenşâh-ı devrâne
Oğu ey Yûsuf-ı dîl bu du ‘âyı sen de pîrâne

Ĥudâvendâ tükenmez ‘ömriler vir ol cihânbâna
Süleymân-ı zamâne Ĥazret-i Ėzî Mecîd Ĥân’a

2. Sipîhr-i saltanat mihr-i meh-i evc-i ĥilâfettür
Mu ‘allâ tâlî ‘i fer-güster-i âfâk-ı saşvetdür
Ĥuceste gevher-i pâk-i serîr-ârây-ı ĥaşmetdür
Felek dergâh-ı şâhenşâh-ı İskender mehâbetdür

[15b]

Ĥudâvendâ tükenmez ‘ömriler vir ol cihânbâna
Süleymân-ı zamâne Ĥazret-i ‘Abdulmecîd Ĥân’a

3. Ĥidîv-i baĥr u ber ol dâd-güster rûĥ-ı ‘âlemdür
Gülistân-ı cihân luţf-ı gülistânunda şebnemdür
Der-i ‘âlem-penâhî hemser-i evvân-ı täremdür⁸³
Dil-i çâker kemîne Şâdiyâ bu beyt mülhemdür

Ĥudâvendâ tükenmez ‘ömriler vir ol cihânbâna
Süleymân-ı zamâne Ĥazret-i ‘Abdulmecîd Ĥân’a

Târîĥ

mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün fe ‘ülün

231. Bi-‘avnillâhi tâ itmâm kerdem
Muzaffer-nâme in râ nâm kerdem⁸⁴

232. Çü fülk-i fikretüm ârâm buldı
Ki ya ‘nî sâhil-i itmâm[1] buldı⁸⁵

[16a]

233. Be-cevher âmedî târîĥ goftâ
Ser âmed Şâdi in bâ feyz-i Mevlâ⁸⁶

1273

Diger târîĥ-i melfûzî

Ze men târîĥ porsî nîk aĥter
Be-în târîĥ-i şod lafz-ı **muzaffer**⁸⁷

1273

⁸³ Der-i ‘âlem-penâhî hemser-i evvân-ı täremdür: der-i ‘âlem-penâhî hemser-i ol tāk-ı a ‘zâmdur SÇ

⁸⁴ Allah’ın yardımıyla tamamladım. Bunun adını “Muzaffernâme” koydum.

⁸⁵ Fikirlerimin kayığı huzur buldu. Yani tamamlama sahiline yanaştı.

⁸⁶ Cevherle geldi tarihi söyledi, (cevher tarihle). Allah’ın ihsanıyla Şâdi bu eseri bitirdi.

⁸⁷ Ey iyi talih, eğer bana tarihini sorarsan “muzaffer” kelimesi ona tarih olmuştur. SÇ, - BOA